

педагогических технологий и их соответствие целям и задачам профессиональной подготовки педагога; реализация межпредметных связей; взаимосвязь компонентов подготовки будущих учителей биологии.

Ключевые слова: эколого-педагогическая деятельность, педагогические условия, эффективность подготовки, результат подготовки, взаимосвязь компонентов.

The article shows pedagogical circumstances that would increase the effectiveness of students' acquirement to ecological education activities – it would be taken into account the individual experience of students' ecological acquirement; the formation of positive motivation in putting into practice of ecological and pedagogical activities; the usage of modern pedagogical technology and their correspondence to main aims of professional pedagogical trainings; realization of intersubjects connections; interrelation of training components of future biology teachers.

Keywords: ecological and pedagogical activities, pedagogical circumstances, effectiveness of acquirement, the result of acquirement, interrelation of components.

УДК 378.6 : 331(07)

В.В. Соловей
м. Вінниця, Україна

ТЕХНОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК ВАЖЛИВА ПРОФЕСІЙНА ЯКІСТЬ УЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ (ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ)

Постановка проблеми. Останні два століття світ розвивається за допомогою технічної енергетики і технічних засобів, які створює і вдосконалює людина.

Завдяки технічній енергетиці світ докорінно почав змінювати свій вигляд, створюючи нові явища і нове на Землі – техносферу в широкому значенні цього слова. Велика техносфера, створена за останні два-три тисячоліття, породжує нові матеріально-культурні здобутки людства.

Однак реалізація досягнень науки та техніки приносить суспільству не тільки благо. Особливо ця проблема актуальна для України, що пережила найбільшу у XX столітті технологічну катастрофу. Отже, жити й успішно функціонувати в технологічно та інформаційно насиченому світі і не знати його – неможливо і навіть небезпечно. Ось чому молодь має володіти системою технологічних знань і вмінь.

Усе це вимагає відповідного відображення у змісті технологічної підготовки школярів, а це, в свою чергу, переосмислення підготовки вчителів трудового навчання. Щоб забезпечити життєве, соціальне і трудове становлення випускників загальноосвітньої школи, їх адаптацію в нових соціально-економічних умовах, необхідно узгодити мету і завдання трудового навчання з метою, станом і провідними тенденціями розвитку суспільства в науково-технічній, виробничій, соціальній і духовній сферах.

Професійна підготовка вчителя є однією із головних проблем педагогічної науки та практики. Особливої актуальності вона набуває тепер, коли з'являються нові напрямки підготовки вчителя, підвищуються професійні вимоги до нього, підвищується роль та значимість педагога в сучасному суспільстві.

Дослідження цієї теми проводилась з опорою на вивчення та **аналіз реалізованих раніше досліджень**. Так вивчення теоретичних проблем професійної підготовки і формування особистості вчителя розглянуто в працях О. Абдуліної, П. Атутова, С. Батишева І. Зязюна, С. Сисоевої, В. Сластьоніна, О. Солодухіної; Д. Тхоржевський, та ін.

Окремі питання педагогічної технології вищої школи досліджені українськими вченими (С. Гончаренко, Р. Гуревич, Н. Ничкало, В. Сидоренко, С. Сисоева та ін.).

Суттєво вплинули на зміст дослідження попередньо виконані дисертаційні роботи з теорії та методики професійного навчання О. Голов, В. Лола, Ю. Савілов, Л. Серебреніков. та інші

Метою цієї статі є визначення сутності технологічної культури майбутніх учителів трудового навчання, що дасть їм змогу гармонійно існувати в інформаційно та технологічно

насиченому суспільстві, дбайливо використовувати дари оточення, глибоко пізнати світ та ефективно реалізувати свій інтелектуальний потенціал.

Виклад основного матеріалу. Двадцяте століття – час активного пошуку нового гуманізму, покликаного поєднати людину і зовнішній світ, відтворити гармонію між ними. Для оволодіння вихідними принципами нового гуманізму потрібна революція людських якостей, оскільки без цього людство приречене на вимирання і загибель. Це завдання спроможна вирішити нова універсальна культура – технологічна [7, с. 92].

Цікавість (інтерес) до феномену культури визначається в наші дні багатьма обставинами. Сучасна цивілізація стрімко перетворює навколишнє середовище, соціальні інститути, побут. У цьому зв'язку культура оцінюється як фактор творчого життєустрою, джерело суспільних змін.

Розглядаючи культуру як засіб людської цивілізації, можна знайти невичерпні можливості культури як соціальної цінності.

Потреба у вивченні феноменів культури обумовлена також порушенням біоприродного середовища. Потоншення озонового шару над Землею, загибель лісів, забруднення повітря і води – ці негативні плоди людської діяльності оцінюються як результат необдуманого людської практики.

Необхідність і можливість культурологічного підходу до виділення етапів суспільного розвитку пов'язана з проблемами відношення техніки і культури. Техніка за своїм походженням є породженням культури, історія показує обумовленість техніки культурою, і навпаки.

Історія свідчить, що саме культура, а не ідеологія, економіка, або політика, є евристичним засобом пізнання світу. Мав рацію Н. Бердяєв стверджуючи: для того, щоб зрозуміти таємниці історії, потрібно розглянути культуру динамічно, глибоко проникнути в її діалектику. Всі прямолінійні вчення про прогрес не витримують ніякої критики і втратили свою актуальність. Наприклад, основна причина появи капіталізму, зокрема в Європі пов'язана з протестантизмом, різновидом християнства, який забезпечував особливий психічний настрій і моральні передумови людей до реформаторської діяльності. Визнано, що «економічне диво» спочатку в Японії, а потім Південній Кореї та інших державах Далекосхідного регіону пов'язане з конфуціансько-буддійськими цінностями цих держав [8, с. 76].

Жодна категорія суспільної науки, як поняття «культура» не викликає такої різноманітності суджень, трактувань і визначень. Так, І. Кертману вдалось нарахувати більше 400 визначень культури. Наразі їх кількість подвоїлась. Це свідчить про складність і багатогранність цього явища.

Поняття «культура» народилося в стародавньому Римі як опозиція поняттю «натура» – тобто природа. Воно означало «оброблене», «вироснуване», «штучне» на протилежність «природному», «першствореному», «дикому» і використовувалося перш за все для розрізнення рослин, які вирощували люди, від дикорослих. З часом у поняття «культура» стали входити предмети, явища і дії, які мали людське, а не божественне походження.

У філософський обіг поняття «культура» ввійшло в XVIII столітті. Нині поняття «культура» охоплює всі сторони діяльності людини і суспільства. Тому розрізняють політичну, економічну, правову, моральну, екологічну, художню, естетичну, професійну та інші види культури.

В основному виділяють *матеріальну* і *духовну* форми культури. Матеріальна культура включає в себе сукупність матеріальних цінностей, засобів виробництва, предметів праці. Під духовною культурою розуміється сукупність ідей, переконань, знань, моральних норм, якостей і властивостей людини. Графічно структуру культури показано на рис.1.

Усі форми і види культури нерозривно пов'язані між собою. Так, діяльність людини у сфері матеріальної культури лежить в основі її буття в інших сферах життя. З іншого боку, результати духовної діяльності людини матеріалізуються, перетворюються в речі, технологічні засоби, твори мистецтва. Наприклад, творчий задум художника виражається в картині. Наші знання в електротехніці належать до духовної культури, а електродвигун, створений на основі знань, належить до матеріальної культури і т.д.

М А Т Е Р І А Л Ь Н А	<i>Культура: форми і види</i>	Д У Х О В Н А
	Політична	
	Економічна	
	Правова	
	Моральна	
	Екологічна	
	Технологічна	
	Естетична	
	Професійна	
	Художня	
	Та інші	

Рис. 1. Форми і види культури

Культура являє собою сукупність різних цінностей. Так, відомий філософ, учений-педагог і публіцист С. Гессен в якості ціннісно-цілових об'єктів культури виділяє освіченість, громадянство і цивілізацію:

Таким чином, суспільний прогрес можна уявити як процес зміни і розвитку різних типів культури, основним компонентом якої є людина як її творець і результат.

Отже, суспільний прогрес можна уявити як процес зміни та розвитку різних типів культур. До визначення періодів розвитку культури існують різні підходи [3, с. 38]

Виділені культурні цінності С. Гессен називає цілями-завданнями, тобто цілями, які невичерпні до кінця, до повного вирішення, але які відкривають людині і суспільству шлях безкінечного розвитку.

Цей підхід повністю узгоджується з позицією Д. Лихачова, який вважає, що «в поняття культури повинні входити і завжди входили релігія, наука, освіта, моральні норми поведінки людей і держави» [6, с. 56].

Але культура – це не просто сукупність матеріальних і духовних цінностей, вона виражається також у способах створення, розподілу і використання цих цінностей.

Тому, в теперішній час культура визначається як «сукупність усіх видів перетворюючої діяльності людини і суспільства, а також результатів цієї діяльності».

Культура характеризує історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини. У процесі розвитку культури людина створює певне культурне середовище.

У філософському плані культура постає як форма буття, яка утворюється людською діяльністю і включає такі компоненти:

- якості людини як суб'єкта творчої діяльності;
- способи діяльності, які створюються людиною, удосконалюються і передаються із покоління до покоління, завдячуючи навчанням і вихованням;
- різноманітність предметів – матеріальних, духовних, художніх, в яких створюються процеси діяльності, які в свою чергу стають «другою природою» і утворюють культурне середовище суспільства;
- вторинні способи діяльності;
- людина, як творіння культури і співучасника її творчості.

Так замикається «коло культури» – її рух від людини до людини. Якщо розвернути це коло в історичній площині, то воно перетворюється у спіраль, за якою здійснюється людський розвиток.[4, с. 28].

Отже, суспільний прогрес можна уявити як процес зміни та розвитку різних типів культур. До визначення періодів розвитку культури існують різні підходи.

М. Каган, який сприймав світову історію культури з максимальним узагальненням, вирізняє такі її складові: теоцентриська або міфологічна, натуроцентриська або космологічна, антропоцентристська, гуманітарно орієнтована [4, с. 11].

П. Атутов, В. Симоненко та інші дослідники вважають, що технологічна культура є

четвертим етапом універсальної культури (після міфологічної, космологічної та антропологічної), це культура XXI століття.

На думку В. Симоненка, сформувати світове громадянське суспільство можливо лише завдяки високорозвиненій технологічній культурі. Саме вона здолає агресивність суспільства, тому що є наслідком бідноти, «відриву» від природи, захоплення антропоцентризмом замість біосфероцентризму [9, с. 32].

Зважаючи на визначені типи культури, ми можемо розглянути типи ставлення до природи. Для кожної універсальної культури існує власне базове, ключове поняття: у міфологічній культурі – надістотна сила, в космологічній культурі – природа, космос, а в антропологічній культурі – людина. Для технологічної культури таким базовим поняттям є «технологія» (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація типів культури

Типи культури	Сутність	Тип ставлення до природи	Сутність
Міфологічна	Зміст усіх форм людської діяльності співвідноситься з релігійною догмою або міфом	Символічний	Натхненність і оживлення природи, віра в її духовний початок, могутність і влада над людиною
Космологічна	Творення та дії людей передбачають узгодженість із природою та космосом	Спостереження	Поєднання з природою, невтручання в природні процеси, визнання самодостатності природи та людини як її складової, споглядання
Антропологічна	Людина постає дослідником, творцем нового, активно втручається в натуральні природні процеси	Пізнавальний	Експериментальне проникнення у таємниці природи, вивчення функцій і взаємозв'язків у ній, послідовне відкриття законів природи, пізнання природи людини
Технологічна	Людина як суб'єкт перетворювальної діяльності, поступово домагатися оптимального співвідношення природно-наукового, суспільно-гуманітарного і технологічного компонентів у цій діяльності	Потребнісний Екологічно безпечний	Визнання природи «коморою», запаси якої треба використовувати на благо людини Визнання природи найважливішою умовою збереження життя та розвитку людини, відповідальність людини за все, що відбувається на планеті

Якщо розглядати технологічну культуру в соціально-культурному розрізі, її треба сприймати як узагальнення – універсальну культуру. Вона характеризує сучасну історичну епоху, сучасне технологічне суспільство, визначається рівнем розвитку наукових знань, технічних засобів і різних видів технологій матеріального й духовного виробництва, змістом суспільного життя та перетворювальної діяльності людей, зразків поведінки, мислення і світогляду. Технологічна культура – створене самою людиною сучасне штучне середовище існування й самореалізації, джерело регулювання соціальної взаємодії та поведінки з людьми і природою.

У звичному, вузькому плані технологічна культура – це рівень оволодіння людиною формами, способами професійної, соціокультурної діяльності та свідомого підпорядкування ціннісним соціокультурним пріоритетам; рівень оволодіння загальними формами реалізації мистецтва планування, прогнозування, творення, виконання й оформлення.

Технологічна культура як одна з універсальних культур, фундаментальних складових загальної та професійної культури впливає на все життя людини та суспільства. По-перше, вона

передбачає наявність у людини системи технологічних знань, умінь і технологічно важливих якостей. По-друге, технологічна культура формує певний технологічний погляд на світ і виявляється в технічному світогляді, в основі якого лежить глобальний планетарний погляд на світ, що є поєднанням біосфери, техносфери та ноосфери. Центром цієї системи є людина, яка своїм розумом свідомо підтримує рівновагу у світі.

Особливість сучасної ситуації, коли прийняття неправильних рішень і неувага до наслідків експлуатації техніки та екологічно небезпечних технологій може негативно вплинути на всю цивілізацію та земну біосферу, вимагає необхідності формування в підростаючого покоління технологічної культури, яка є головним компонентом матеріальної культури. Отже, процес професійної підготовки вчителя трудового навчання зазнає коректив, які вимагають уваги до його технологічної культури.

Наприкінці ХХ століття проявилася глибока залежність майбутнього нашої цивілізації від здібностей та якостей особистості, сформованих у процесі навчання. Зокрема, можливості сталого розвитку суспільства, успішного подолання, а в майбутньому і запобігання глобальним кризам і локальним конфліктам у суспільстві тісно пов'язані з набутим рівнем освіченості. Водночас в умовах потужного зростання інформації найпершою виникла проблема пошуку форми добору та синтезу знань, адекватних сучасному етапу розвитку науки та суспільства.

Стає очевидним, що досягнення мети сучасної освіти пов'язане з особистісним потенціалом учителя, його загальною та професійною культурою, від рівня їх розвитку залежить майбутнє нового покоління. Перехід до нової освітньої парадигми, домінантним фактором якої є культура, виховання «людини культури», визначає орієнтири вищої педагогічної освіти.

Питання педагогічної культури вчителя знаходиться в центрі уваги сучасних дослідників, оскільки являє собою інтегральну характеристику педагога як суб'єкта професійної діяльності. Проте зберігається вузькоспеціальне розуміння зазначеної категорії поза широким загальнокультурним контекстом професії вчителя який впливає на учнів не стільки власним фаховим досвідом предметника, скільки особистісним культурним потенціалом. Педагогічна культура вчителя є зрізом цілісної системи культурних знань, цінностей діяльності вчителя зі специфічного професійного погляду. Як інтегральна якість особистості педагога вона проектує у сферу професії привласнений загальнотворчий досвід культури людства [12, с. 26].

Наголосимо, що трудове навчання саме по собі відіграє провідну роль в освіті учнів, формуванні в них трудових умінь багаторазовим повторенням вправ, але воно було інтелектуально бідним і спрямованим на формування якостей виконавця [10, с. 34]. З огляду на культурологічну парадигму для майбутніх учителів трудового навчання особливого значення набуває проблема формування такої важливої складової професійно-педагогічної культури, як технологічна культура, що, на думку вчених, визначає світогляд і саморозуміння людини та суспільства [1, с. 34].

Кожна людина має вміти на основі наукових знань комплексно підходити до вибору способів своєї діяльності та оцінювання її результатів, що і становлять основу будь-якої культури [10, с. 36].

Трудове навчання, наголошує Д. Тхоржевський, має стати невід'ємною складовою особистісноорієнтованої моделі освіти, сприяти забезпеченню формування соціально активної особистості, здатної до конструктивного перетворення довкілля на засадах гармонії, краси і доцільності [11, с. 56].

Кожна людина є суб'єктом художньо-технологічного сприйняття світу. Засвоєння комплексу дизайнерських знань, умінь і якостей є необхідною умовою всебічного розвитку особистості та її життєдіяльності в умовах технологічного середовища, тобто оволодіння технологічною культурою. В узагальненому вигляді, на думку В. Симоненка, технологічна культура – це рівень розвитку перетворювальної діяльності людини. Він виявляється у сукупності досягнутих технологій матеріального і духовного виробництва, що дає можливість людині ефективно брати участь у сучасних біотехнологічних процесах на засадах гармонійної взаємодії з природою, суспільством і технологічним середовищем, тобто комфортність триади:

природа – суспільство – техносфера [7, с. 21].

Маючи ґносеологічні наслідки, технологічна культура визначає мету і завдання освіти підростаючого покоління. Завдяки їй молодь набуває знання й уміння перетворювальної діяльності і виховує необхідні особистісні якості. Провідної ролі набувають естетика і дизайн, які сприяють вихованню естетичного ставлення людини до процесу і результатів перетворювальної діяльності. Культура має виховний вплив на людину тим, що формує її технологічний світогляд, в основі якого лежить глобальний, планетарний погляд на світ, що являє собою поєднання біосфери, соціосфер, техносфери і ноосфери. У центрі цієї системи знаходиться людина, яка своїм розумом свідомо підтримує рівновагу в світі [5, с. 21].

Висновки. Оволодівши технологічною культурою, вчителі трудового навчання зможуть легше здобути знання про техносферу, набудуть уміння застосовувати її досягнення на користь людини, враховуючи природо- і культуродоцільності. Усе це формуватиме навички самостійного критичного мислення, самоаналізу, умови самовдосконалення, раціонального вирішення проблем за допомогою сучасних технологій, дасть змогу бути здатним генерувати нові ідеї, творчо мислити, грамотно працювати з інформацією та інформаційними системами, усвідомлювати відповідальність перед суспільством і окремими людьми за наслідки своїх технічних проєктів у майбутньому.

Література:

1. Дидактика технологического образования: Книга для учителя. Часть 1 /Под ред. П. Р. Атутова. – М.: ИОСО РАО, 1998. – 230 с.
2. Барцель А. Значение технологической культуры и технотетики // Вестник высшей школы. –1991. – №11. – С.54-58.
3. Гессен С.И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию. – М.:» Школа-Пресс», 1995. – С.27.
4. Каган М.С. Философия культуры. – С. – Пб.: ТОО ТК «Петрополис», 1996 – С.389-393.
5. Космин В. С., Харченко В. В. Роль технологического образования в воспитательном процессе обучающихся // Технологическое образование: проблемы и перспективы развития: Материалы Всероссийской научно-практической конференции (17-18 октября 2001г.). Часть 1. – Бийск: НИЦ БПУ, 2001. – С. 25-31.
6. Лихачев Д.С. Культура как ценностная среда // Новый мир. – 1994. – №8. – С.3.
7. Сидоренко В. К., Терещук Г. В., Юрченко В. В. Основы техники і технології: Навчальний посібник. – К.: НПУ, 2001. – 163. с.45
8. Симоненко В. Д. Технологическая культура и образование (культурно–технологическая концепция развития общества и образования). – Брянск: Изд-во БГПУ, 2001. – 214 с.
9. Симоненко В. Д. Основы технологической культуры. – М.: Издательство Вентана Граф, 1998. – 268 с.
10. Симоненко В. Д., Ретевых М. В., Матяш Н. В. Технологическое образование школьников. Теоретико-методологические аспекты /Под ред. В. Д. Симоненко. – Брянск: БГПУ, НМЦ «Технология», 1999. – 230 с.
11. Тхоржевський Д. Концепція «Трудового навчання» у 12-річній загальноосвітній школі //Трудова підготовка в закладах освіти. – 2001. –№ 2. – С. 3-5.
12. Шевнюк О. Загальнокультурне і фахове в педагогічній культурі вчителів //Проблеми педагогічних технологій. – № 1. – Луцьк: Волинський державний університет ім. Лесі Українки, 2002. – С. 133-140.

У статті розглянуто генезис поняття «технологічна культура», визначено типи універсальних культур (міфологічна, космологічна, антропологічна, технологічна), показано, що для кожної універсальної культури існує власне базове ключове поняття. Проведено аналіз проблеми формування технологічної культури з соціально-педагогічних позицій. Обґрунтовано необхідність оволодіння технологічною культурою майбутніми вчителями трудового навчання в соціальному і особистісному плані як основи його професіоналізму і активної життєвої позиції.

Ключові слова: культура, професійно-педагогічна культура, технологічна культура, генезис технологічної культури.

В статье рассмотрен генезис понятия «технологическая культура», определены типы универсальных культур (мифологическая, космологическая, антропологическая, технологическая), показано, что для каждой универсальной культуры существует собственное базовое ключевое понятие. Проведен анализ проблемы формирования технологической культуры с социально-педагогических позиций. Обоснована необходимость овладения технологической культурой будущими учителями трудового обучения в социальном и личностном плане

как основы его профессионализма и активной жизненной позиции.

Ключевые слова: культура, профессионально-педагогическая культура, технологическая культура, генезис технологической культуры,

The article describes the genesis of the concept of «technological culture», defined types of universal culture (mythological, cosmological, anthropological, technological), it is shown that for each there is a universal culture of its own basic key concept. The analysis of problems of formation of technological culture to socio-educational positions. The necessity of mastering the technological culture of future teachers of labor training in social and personal level, as a basis for its professionalism and active life position.

Keywords: culture, professional pedagogical culture, technological culture, genesis of technological culture, the model of formation of technological culture.

УДК 37.011.37.015

Г.І. Сотська
м. Київ, Україна

ЕМОЦІЙНО-ПОЧУТТЄВА ОСНОВА ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ ВИКЛАДАЧА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Постановка проблеми. В умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів у сучасному світі окреслюється нова парадигма розвитку національної освіти України на засадах гуманізації, гуманітаризації, культуровідповідності, філософії людиноцентризму. Суспільство відчуває нагальну потребу в естетично розвинених особистостях з активною творчою позицією, сформованих на морально-естетичних цінностях, здатних до саморозвитку впродовж життя. У зв'язку з цим актуалізується проблема естетичного досвіду викладача, зокрема, викладача образотворчого мистецтва як внутрішнього його спонукання до сприймання, розуміння краси в навколишньому середовищі, праці, мистецтві, стосунках, в організації власної художньо-педагогічної діяльності з урахуванням ціннісних орієнтирів та естетичних вимог.

Безперечно, естетичний досвід є унікальним феноменом людської особистості, посередником її взаємодії з навколишнім буттям й ціннісним фільтром осмислення суперечливих соціальних явищ і процесів, духовним утворенням, що існує і виявляється через чуттєвість як вираження «людських сутнісних сил» (за І. Зязюном).

Аналіз попередніх досліджень. Проблема естетичного досвіду є предметом дослідження науковців (І. Зязюн, О. Семашко, Г. Аapresян, Ю. Борєв, А. Канарський), у працях яких естетичний досвід аналізується з позиції філософської науки. Естетичний досвід як основа емоційно-чуттєвої свідомості і ставлення особистості до мистецтва і дійсності розглядається у працях М. Верба, І. Зязюн, А. Комарова, Н. Крилова, Б. Лихачова, С. Коновець, Н. Миропольської, Л. Печко, І. Підласого та ін.). У центрі уваги вчених (Є. Антонович, Б. Брилін, Ж. Вартанова, Н. Гузій, О. Дем'янчук, С. Жупанін, Н. Миропольська, С. Науменко, О. Ростовський, А. Щерба) постають питання розвитку окремих складових естетичного досвіду, естетичних почуттів, інтересів, потреб, естетичного сприймання, творчої активності, художніх здібностей особистості.

Звертаючись до естетичного досвіду науковці фрагментарно торкаються однієї з його формоутворюючих рис – емоційно-почуттєвої основи, яка є провідною, оскільки процес естетичного розвитку особистості починається з формування потреби і естетичного сприйняття, що викликає емоції і почуття як своєрідного особистісного ставлення людини до навколишньої дійсності. Звідси виникає необхідність обґрунтування емоційно-почуттєвої основи естетичного досвіду викладача образотворчого мистецтва, що сприяє повнішому розумінню концепту останнього, і є **метою** нашої статті.

Виклад нового матеріалу. Визначаючи сутнісні риси естетичного досвіду викладача